

Valthermond

Midden jaren zeventig werden in het gehele veenkoloniale gebied de kanalen en monden gedempt. In eerste instantie waren de gemeenten en ook de bewoners blij dat de verpauperde en 'functieloze' kanalen werden opgeruimd. Pas nadat het grootste deel van de monden was gedempt, begon het tij te keren en ging men inzien dat het karakter van de Veenkoloniën onherstelbaar was aangetast. Het toenmalige waterschap De Veenmarken gaf samen met de gemeente Odoorn een opdracht aan de Heidemij om een landschapsplan op te stellen voor de gehele Valthermond. In nauw overleg met het toenmalige Consulentenschap Landschapsbouw van het Staatsbosbeheer heeft de auteur, toen als landschapsarchitect werkzaam bij de Heidemij, een landschapsplan voor de gehele Valthermond opgesteld. In een later stadium werden deze plannen samen met de bewoners, zowel boeren als burgers uitgewerkt.

Harry Berg

Ruim 15 jaar na de uitvoering van de verbeteringsplannen voor Valthermond beginnen de ideeën van de ontwerper vorm te krijgen. In tegenstelling tot een plan voor een gebouw, dat direct na de oplevering klaar is, duurt het een reeks van jaren voordat een groenplan zijn definitieve vorm heeft gekregen. Beplantingen en bomen beginnen pas na 15 tot 20 jaar vorm te krijgen. Nu in 1995 kan Valthermond zich weer laten zien.

Regelmatig en rechtlijnig

Vroeger ging het vervoer in de Veenkoloniën per schip. Op de kaart is het historische patroon van waterlopen aangegeven. Duidelijk is de regelmatige en rechtlijnige structuur van het veenkoloniale landschap en de ligging van de vele kanalen, diepen en wijken af te lezen. Dit landschap van de Kanaalstreek en de Monden werd in minder dan 100 jaar geheel met handkracht gemaakt. Pas nadat een zeer groot deel van de veenkoloniale kanalen was gedempt ging men beseffen dat één van de meest karakteristieke kenmerken van het veenkoloniale landschap werd opgeofferd aan de 'vernieuwingsdrift' van die tijd. Ook de kanalen in de gemeente Odoorn bleven niet gespaard. Het

oostelijk deel van het Zuiderdiep in Valthermond en het Kavelingendiep (verbindingskanaal Valthermond-Musselkanaal) waren in 1970 nog open. Na veel wikken en wegen besloot de gemeenteraad van Odoorn later om deze stukken voor het nageslacht open te houden.

Fietspaden en bomen

Begonnen werd de aanleg van een fietspad op het gedempte Zuiderdiep op enkele meters afstand van de rijweg. Op de berm werden de bestaande bomen zoveel mogelijk gehandhaafd. Op veel plaatsen was het nodig nieuwe bomen te planten, omdat door de gewijzigde groeiomstandigheden als gevolg van het dempen van de diepen veel oudere bomen in kwaliteit achteruit gingen. In overleg met de bewoners en de gemeente Odoorn werd overeengekomen dat het gedeelte van de gedempte diepen grenzend aan de tuinen vóór de woningen en boerderijen toegevoegd zou worden aan de tuinen en het onderhoud door de particulieren zou gebeuren. Voor elke tuin en ieder erf werd afzonderlijk een plan opgesteld. Op plaatsen zonder bebouwing werd een meerrijige boombeplanting van eik, es, grauwe abeel

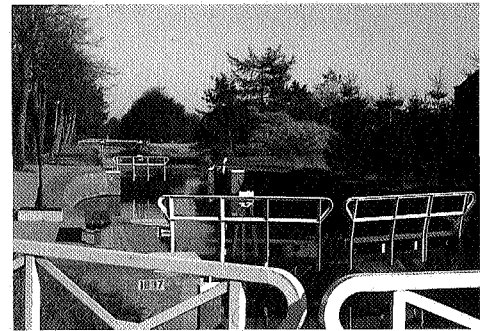
en linde op het gedempte diep aangebracht. In verband met het accentueren van de monumentaliteit van de veenkoloniale lintstructuur werd de bomen in lange eenheden per soort geplant. Verder werden plannen uitgewerkt voor het deel van het Zuiderdiep dat open is gebleven. Het Zuiderdiep was hier sterk verpauperd en gedeeltelijk dichtgroeid. Het lag in feite klaar om gedempt te worden. De kenmerkende bruggen waren in al opgeruimd en vervangen door dammen. De weg langs dit gedeelte van de Valthermond werd heringericht. Aan de huizenzijde werd een fietspad aangelegd. Het diep werd opgeschoond en opnieuw geprofileerd. Met behulp van een extra financiële bijdrage van het Ministerie van Landbouw zijn de dammen weer vervangen door nieuwe bruggen. Het is met name de toenmalige adjunct-consulent Landschapsbouw, B.W. Hoekstra, geweest die zich heeft ingezet om deze subsidiemogelijkheid voor elkaar te krijgen. De vormgeving van de bruggen is afgeleid van de oude bruggen. Ze werden gesitueerd op de historische plaatsen, dat betekende per twee boerderijen één brug en niet, zoals bij de dammen, bij elke boerderij één toegangsdam. Bovendien werd het nog aanwezige

Valthmond in 1952, foto Aerophoto-Eelde

Valthernmond in 1995, foto Aerophoto Eelde.

Gerestaureerd sluisje in het Zuiderdiep, foto Harry Berg.

Het oostelijk deel van het Zuiderdiep is in oude luister hersteld, dammen zijn vervangen door bruggen, foto Harry Berg.

ge sluisje gerestaureerd. De historische en karakteristieke indeling van de voortuinen, die het gevolg was van één toegang over het water per twee boerderijen, is bij het opstellen van de plannen voor de erven zo veel mogelijk intact gelaten en zo mogelijk hersteld.

Vooraffenstrook

Een andere interessante ontwikkeling deed zich voor op de zogenaamde vooraffenstrook. Dit is het langgerekte gebied tussen de beide diepen. Deze strook werd vroeger na de verving gereserveerd voor de niet-agrarische bebouwing zoals burgerwoningen, bedrijven, winkels, scholen en

kerken. Midden over deze strook werd in opdracht van het waterschap op verschillende plaatsen de vooraffensloot gereconstrueerd. Samen met de bewoners werden plannen gemaakt om de achtereinden van hun lange tuinen te bebossen. Op deze wijze ontstond via het schoupad langs de sloot en langs de particuliere bosjes een interessante wandelmogelijkheid.

Dit betekende een grote aanwinst voor directe woonomgeving. De toelichtende tekst bij het landschapsplan uit 1976 sloot met de zin: **'De doelstelling van deze plannen is om in de Valthernmond en zijn omgeving een landschappelijk aantrek-**

kelijk gebied te creëren voor zowel de bewoner als voor de passant, kortom van de Valthernmond een gebied te maken waar het goed toeven is.' Nu in 1995, bijna 20 jaar na het opstellen van de eerste plannen, is deze doelstelling gerealiseerd en heeft Valthernmond zich ontwikkeld tot een pronkjuwail onder de Veenkoloniën. Een veenkoloniaal dorp waar de bewoners trots op kunnen zijn en als voorbeeld gesteld kan worden voor het opstellen van plannen voor soortgelijke situaties zoals in Emmer Erfscheidenveen.Nb

De auteur is landschapsarchitect bnt, Dienst Landinrichting en Beheer Landbouwgronden.